

УДК 338.48 (477.87)

Шпеник Т.К.

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ТОЧКИ ЗОРУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Проаналізовано соціально-економічні показники розвитку Закарпатської області в розрізі перспективи функціонування туристичної галузі. Систематизовано дані, що зумовлюють розвиток сільського (зеленого) туризму.

Ключові слова: соціально-економічні показники розвитку Закарпатської області, перспективи розвитку туристичної галузі, сільського (зеленого) туризму.

ВСТУП

Індустрія туризму визнана як пріоритетна галузь розвитку економіки в багатьох країнах, сприяє освоєнню територій з туристично-рекреаційним потенціалом, створенню нових робочих місць, зростанню доходів населення, позитивно впливає на збереження пам'яток культури, історії, архітектури, культури тощо. Розвиток економіки, добробут населення, соціально-політичне становище окремої країни та світу в цілому є індикатором функціонування туристичної сфери, стимулює попит на послуги туристичних підприємств, сприяє модернізації галузі.

Аналіз соціально-економічних показників, що мають пряме та опосередковане відношення до розвитку та функціонування туристичної індустрії дає змогу виявити проблематику, шляхи вирішення, перспективи розвитку та „вузькі місця” даного сектору економіки та суміжних галузей.

Методологічною основою дослідження виступили методи аналітичної систематизації, узагальнення та конкретизації.

Аналіз соціально-економічних показників розвитку країни та в розрізі по регіонах є ваговою складовою дисертаційних досліджень науковців. Стан, тенденції зміни соціально-економічного розвитку Закарпатської області, чинники, що на них впливають, побудова на їх базі моделі бізнесового клімату, з врахуванням кількісних та якісних параметрів регіональних особливостей економіки

краю, розроблені Гапак Н.М. [1]. Соціально-економічний розвиток регіону з точки зору необхідності оптимального використання фінансових ресурсів обґрунтовує у своїх працях Козоріз М.А. [2]. Молнар О.С., Кушнір Ю.Б., Важинський Ф.А. наголошують, що однією з основних передумов розвитку сільського (зеленого) туризму на Закарпатті є створення сприятливого соціально-економічного зростання ринкового середовища [3].

Постановка завдання: систематизація, аналіз, вивчення динаміки соціально-економічних показників, що впливають на розвиток туристичної індустрії; моніторинг даних, що зумовлюють розвиток сільського (зеленого) туризму.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За визначенням фахівців, найбільш пріоритетними районами для розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні є: західний регіон – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області; південний регіон – АР Крим, Запорізька, Миколаївська, Херсонська області; центральний і північний регіони – Київська, Полтавська, Чернігівська області. Згідно таблиці 1 сумарний природно-ресурсний потенціал для розвитку індустрії гостинності в Закарпатській області складає 2,5% від загального по Україні [4, с. 132].

© Шпеник Тетяна Карлівна, здобувач, Ужгородський національний університет, тел.: 0501012855, e-mail: t.shpenik@ukr.net

Таблиця 1 Порівняльний аналіз природно-ресурсного потенціалу Карпатського регіону в розрізі областей [4]

Територія	Сумарний потенціал, % від сумарного по Україні	Потенціал ресурсів, %					
		Мінеральні	Водні	Земельні	Лісові	Фауністичні	Природно-рекреаційні
Закарпатська обл.	2,5	3,0	31,5	19,4	17,4	0,1	28,6
Ів.-Франківська обл.	2,2	7,5	33,3	24,1	17,6	0,1	17,4
Львівська обл.	3,7	22,5	22,7	29,2	11,1	0,2	14,3
Чернівецька обл.	1,3	5,2	18,3	50,0	12,6	0,2	13,7
Регіону в цілому по Україні	2,4	9,6	26,5	30,7	14,7	0,2	18,5

Закарпатська область має високий потенціал для розвитку туристичної індустрії, більшу частину її території - майже 80% займають гори, серед яких найвища точка України – гора Говерла (2061м). Найбільшим багатством краю є ліси, які вкривають більше половини території області; природно-сировинна база налічує понад 200 родовищ більш як 30 видів корисних копалин; налічують більше 360 джерел мінеральних та термальних вод різних за хімічним складом та лікувальними властивостями, які за висновками фахівців не поступаються відомим водам Кавказу, Чехії, Франції. В області зареєстровано понад 2000 пам'яток історії, культури та архітектури. Унікальна природна екосистема Карпатського біосферного заповідника віднесена до найцінніших екосистем Землі і входить до міжнародної мережі біосферних резервів ЮНЕСКО. Букові праліси Закарпаття, лісові масиви: Чорногора, Уголька-Широкий Луг, Свидівець, Мараморощ, Стужиця-Ужок, що простягаються від Рахівських гір та Чорногірського хребта в Україні, на захід Полонинським хребтом до гір Буковські Врхи (Буковské vrchy) та Вигорлат (Vihorlatské vrchy) у Словаччині - занесені до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. Українським урядом запропоновано внести до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО дерев'яні церкви, як пам'ятки дерев'яної сакральної архітектури, більшість яких збережено на Заході України. На Закарпатті, на сучасному етапі налічується близько 100-120 дерев'яних храмів та дзвіниць, які поєднують в собі українські традиції, стилі будівництва (лемківський, бойківський, гуцульський, бароковий та готичний) з елементами західноєвропейських культур [5, с. 7].

Виробнича інфраструктура Закарпаття представлена розгалуженою транспортною мережею, яка включає залізничний, автомобільний, повітряний та трубопровідний транспорт. Територією області проходять 2 автодороги державного значення – магістральна Київ-Чоп і регіональна Мукачєво-Рогатин, міжнародний транспортний коридор Критський-Ліссабон-Трієта-Любляна-Будапешт-Київ-Волгоград. В м. Ужгород розташований міжнародний аеропорт, в області функціонує розвинена система зв'язку, міжнародна система телефонної комунікації,

комп'ютерного, мобільного зв'язку, Інтернет [6, с. 17].

Розвиток туристичної індустрії не можливий без розвитку економіки в цілому, економічна активність окремо взятого регіону тісно пов'язана з економічною активністю у державі та мають однакову тенденцію. Зрозуміло що, окремі регіони, області країни, мають свою специфіку та індивідуальні особливості і розвиток тих чи інших галузей може варіюватися в залежності від природно-ресурсних можливостей та політики місцевого самоврядування, разом з тим визначальний, загальний вектор розвитку суспільства задає державна економічна політика. Аналіз перспектив розвитку туристичної галузі та сільського (зеленого) туризму розглядається в контексті загальноекономічного розвитку економіки області. Підвищення рівня життя населення, його добробут сприяє популяризації різних видів дозвілля та туристично-рекреаційній діяльності. Аналіз таблиці 2 показує, що світова економічна криза 2008р. негативно вплинула на всі найважливіші показники соціально-економічного становища області. Станом на 2010р. порівняно з докризовим періодом 2008р., до сих пір не досягнуто рівня по показникам: обсяг реалізованої продукції (92,88%), інвестиції в основний капітал (65,69%), введення в експлуатацію площі житлових будинків (74, 61%) [7].

За даними Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації (IFC), у рейтингу сприятливості ділового середовища Doing Business Україна піднялась на 15 позицій, перемістившись з 152-го місця на 137-е, найбільше позитивних змін зафіксовано у питанні започаткування бізнесу, незначні поліпшення відзначені у сфері реєстрації власності та сплати податків. Зовнішньоекономічна діяльність відіграє значну роль в економіці країни та регіону зокрема, негативне сальдо зовнішньої торгівлі 2010-2011рр. свідчить про недостатній попит та конкурентоспроможність вітчизняних товарів на світовому ринку [8].

За 1994-2011рр. в економіку Закарпатської області залучено майже 350 млн. дол. США іноземних інвестицій, з яких майже 140,0 млн. дол. США залучено за останні роки (2007-2011рр.), що в середньому становить 35,0 млн. дол. США щороку.

Таблиця 2 Основні показники соціально-економічного становища Закарпатської області [7]

№	Показники	1995р.	2000р.	2005р.	2008р.	2009р.	2010р.
1	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн.	...	...	3200,3	7504,9	5750,4	6971,3
2	Продукція сільського господарства (у порівнянних цінах 2005р.), млн. грн.	1880,6	1834,4	2103,1	2142,8	2215	2153
3	Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.	8433,7	331,9	1114,6	3303,5	1914,7	2170
4	Введення в експлуатацію загальної площі житлових будинків, тис. кв. м.	198	213,3	232	393,1	169,2	293,3
5	Перевезення вантажів усіма видами транспорту, млн. т	23,5	14,7	18,4	20,5	13,6	13,6
6	Фінансовий результат від звичайної до оподаткування, млн. грн.	106,3	-40	155,3	-261,4	-349,2	-84,7
7	Доходи населення, млн. грн.	...	...	7504	16033	16492	20812
8	Товарооборот підприємств роздрібною торгівлі та ресторанного господарства, млн. грн.	231,7	744,9	2666,9	5303,6	4915,4	5977,7
9	Дохід від реалізації послуг, оплачених населенням, млн. грн.	...	128,5	289,4	495,6	526,4	559,7
10	Рівень зареєстрованого безробіття на кінець року, %	0,9	6	3,4	3	1,7	1,8

... - дані не розраховані через відсутність статистичної інформації

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Таблиця 3 Показники зовнішньоекономічної діяльності Закарпатської області [7]

/тис. дол. США/

Показники	2005р.		2009р.		2010р.		2011р.	
	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт
Зовнішня торгівля товарами та послугами	583643	713551	978709	978567	120561	138806	1465526	2043684
Сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами	-129908		142		-182452		-578158	
Із загального обсягу зовнішня торгівля товарами	552333	686374	934966	952903	115664	134860	1397589	1997932
Із загального обсягу зовнішня торгівля послугами	31310	27177	43743	25665	48967	39460	67937	47752
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	-	-	-	-	11168	4539	11775	3874
Будівництво	1724	-	2379	20	150	2	596	-
Діяльність готелів та ресторанів	88	49	333	53	272	-	339	-
Діяльність транспорту та зв'язку	1051	4767	1492	11019	486	18960	1317	20955
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	103	1469	221	857	302	1834	249	1666

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Частка іноземних інвестицій складає: діяльність готелів та ресторанів – 2,6%, сільське господарство, мисливство, лісове господарство – 3,0%, діяльність транспорту та зв'язку – 8,5%, 0,7%, будівництво – 0,7%, операції з нерухомим

майном, оренда, надання послуг підприємцям – 5,5%. Аналіз динаміки інвестицій свідчить про зацікавленість іноземного інвестора до співпраці, основними перепонами в залученні іноземного

капіталу, розробці та освоєнню інвестиційних проектів є недосконала законодавча база України та відсутність чітких податкових механізмів [9].

Таблиця 4 Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності [7]

№	Галузь господарства	2001р.		2005р.		2009р.		2010р.		2011р.	
		млн. грн.	% до поп. року	млн. грн.	% до поп. року	млн. грн.	% до поп. року	млн. грн.	% до поп. року	млн. грн.	% до поп. року
1	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	10,2	...	23,2	145,7	62,2	97,6	46,3	68,1	60,7	114,9
2	Будівництво	7,0	...	33,8	76,5	199,2	69,8	122,5	53,4	53,5	38,3
3	Діяльність готелів та ресторанів	4,5	...	18,5	77,5	35,0	70,0	30,6	77,4	89,9	251,5
4	Діяльність транспорту та зв'язку	179,8	...	280,0	51,4	235,6	47,2	295,0	109,1	302,5	94,0
5	Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	1,8	...	31,6	41,8	19,9	50,9	58,8	266,3	59,6	88,1
	Всього	203,3		387,1		551,9		553,2		566,2	

... - дані не розраховані через відсутність статистичної інформації

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Можливості Закарпатської області з точки зору розвитку туристичної діяльності, експерти оцінюють як майже невичерпні та як такі що можуть приносити прибуток. На сучасному етапі, на базі іноземного капіталу успішно функціонують ряд готельно-санаторних комплексів: «Термал-Стар», «Теренівська Купіль» с. Н.Солотвино, Ужгородського р-ну, «Сойми» в с. Сойми, Міжгірського р-ну; спостерігається зацікавленість розвитку індустрії гостинності внутрішнім інвестором, вкладення капіталу в оздоровчо-готельних закладів, ресторанного бізнесу; будівництво гірсько-лижних підйомників на разі найбільш зосереджено в Свалявському, Рахівському та Ужгородському районах.

Значна частина територій Закарпатської області є гірськими та важкодоступними, спостерігається проблема зайнятості населення, його добробуту та рівня соціального розвитку. Чисельність наявного населення Закарпаття станом на 01.01.2012р. склала

1250,7 тис. осіб, що становить 2,7% населення країни. За чисельністю населення область займає 17 місце в Україні, за середньою густиною, яка складає 98 осіб на км² – 8 місце. У сільській місцевості проживає 62,8% населення. Починаючи з 2005р. спостерігається позитивна динаміка зростання природного приросту населення, рівень загальної народжуваності є одним з найвищих серед регіонів країни і складає 14,8%. Згідно даних Міжнародної Організації Праці кількість населення у віці 15-70 років за 2011р. складає 923,0 тис., у тому числі працездатного віку – 773,6 тис. осіб. Найвищий показник зайнятості 551,0 тис. осіб 2005 року наразі не досягнутий і складає порівняно 94,86% станом на 2011р. та має нерівномірну динаміку, кількість зареєстрованих безробітних у віці 15-70 років на території Закарпатської області станом на 01.01.2012р. складає 55,2 тис. осіб і є одним з найвищих в Україні.

Таблиця 5 Основні показники соціального розвитку населення в Закарпатській області [7]

Показники	2000	2005	2009	2010	2011
Чисельність постійного населення на кінець року, тис. ос.	1257,1	1242,6	1242,0	1244,5	1247,9
Природний приріст, скорочення (-) населення, тис. осіб	0,4	-0,7	2,6	3,4	3,9
Кількість зайнятих (у віці 15-70 років), тис. осіб	503,3	551,0	524,7	531,8	522,7
Індекс кількості зайнятих (у віці 15-70 років), у % до попереднього року	x	102,5	95,0	101,4	98,3
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб, кін. року	44,1	25,7	12,8	13,9	11,9

Індекс кількості зареєстрованих безробітних (на кін. року)	106,3	91,3	55,9	108,3	109,6
Кількість зареєстрованих безробітних (у віці 15-70 років, за методологією МОП), тис. осіб, кін. року	66,3	41,3	57,9	50,4	55,2
Рівень зареєстрованого безробіття на кін. року, %	6,0	3,4	1,7	1,8	1,6
Середньомісячна номінальна ЗП, грн.	175	665	1562	1846	2069
Індекс середньомісячної номінальної ЗП, %	132,1	138,7	107,5	118,2	112,1
Доходи населення, млн. грн.	...	7504	16492	20841	23888
Індекс доходів населення, %	...	137,7	102,9	126,4	114,6

... зміна у методології розрахунку (грошові доходи та грошові витрати і заощадження з 2001р. обліковуються як доходи населення)

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Відповідно до Закону України «Про особисте селянське господарство», №742 від 15.05.2003р., з змінами та доповненнями від 17 листопада 2005 року N 3108-IV [7] заклади, що надають послуги сільського (зеленого) туризму, можуть вести свою діяльність без створення фізичної або юридичної особи підприємця, отримання дозволів, спеціальної реєстрації, ліцензування, тощо; власники садиб належать до категорії само зайнятих осіб (ст. 8), які не є підприємцями, діяльність яких пов'язана з веденням особистого селянського господарства та не відноситься до підприємницької діяльності. У зв'язку з цим виникає ряд труднощів, щодо статистичного аналізу діяльності даного сектору економіки. За даними Закарпатського обласного управління статистики, більшість власників сільських (зелених) садиб просять не акцентувати увагу на веденні своєї діяльності і не бажують реєструвати підприємницьку

діяльність. Офіційних статистичних даних про кількість сільських (зелених) садиб фактично не має. Моніторинг діяльності закладів сільського (зеленого) туризму полягає в тому, що сільські ради відповідно до запитів надають інформацію про садиби, що надають рекреаційні послуги туристам на своїй території. Така інформація здебільшого не відповідає дійсності та є приблизною. Мотивом не афішувати свою діяльність у державних органах влади виступає бажання уникнути сплати податків та перевірок податкових органів. Інформація про садиби, їх розташування, місткість, рівень послуги, ціни тощо можна знайти на спеціалізованих сайтах [11, 12, 13], оскільки реклама засобами Інтернет є платною і передбачає щорічну передплату, автор приходиться до висновку, що саме аналіз спеціалізованих сайтів дозволить виявити більш точну і наочну картину наявної кількості діючих садиб регіону.

Таблиця 6 Кількість галузевих закладів в розрізі районів на території Закарпатської області станом на 01.01.2012 [7]

№ з/п	Назва району	К-ть малих підпр-в, од.	К-ть фермерських господарств, од.	К-ть місць у мережі ресторанного господарства, од.	К-ть санаторно-курортних закладів, од.	К-ть зелених садиб, од.
1.	Берегівський	123	304	1296	3	121
2.	Великобerezнянський	21	9	400	2	20
3.	Виноградівський	38	394	1751	5	45
4.	Воловецький	30	10	138	-	9
5.	Іршавський	20	97	2146	4	9
6.	Міжгірський	22	19	858	3	11
7.	Мукачівський	99	174	3779	9	6
8.	Перечинський	21	13	864	3	9
9.	Рахівський	25	54	1392	4	33
10.	Свалявський	36	31	1215	9	22
11.	Тячівський	17	88	2584	6	31
12.	Ужгородський	193	319	6936	4	5
13.	Хустський	68	70	1442	7	88
		713	1582	24801	59	409

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Одним з найважливіших факторів розвитку туристичної галузі району є наявність інфраструктури та розвинута мережа транспортного сполучення. Автомобільні шляхи є однією з найбільших проблем України, яка відома далеко за її межами і потребує

значних капіталовкладень. Відповідно до даних таблиці 7, довжина залізничних та автомобільних шляхів за період з 1990р. має негативну тенденцію до зменшення.

Таблиця 7 Довжина транспортних шляхів сполучення Закарпатської області [7]

	1990р.	1995р.	2000р.	2009р.	2010р.	2011р.
Експлуатаційна довжина залізничних колій заг. користування, км	639	635	624	610	606	606
Довжина автомобільних доріг заг. користування, тис. км	3,5	3,5	3,3	3,3	3,3	3,3
- з них з твердим покриттям	3,4	3,4	3,3	3,3	3,3	3,3

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Будівництво, реконструкція та введення в експлуатацію інфраструктурних об'єктів відбувається за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів. За даними Служби автомобільних доріг у Закарпатській області за період 2008-2011рр. проведено поточний ремонт автомобільних шляхів довжиною 173,5 км, збудовано та реконструйовано за 2008-2009рр. доріг довжиною 7 км, що є мізерним показником в регіональному та загальноукраїнському масштабі. У зв'язку з підготовкою до фінальної частини чемпіонату з футболу Євро-2012

Закарпатська область недоотримала кошти на будівництво та ремонт доріг, оскільки розбудова інфраструктури зосереджувалася в регіонах проведення матчів; збільшення фінансування на будівництво та ремонт доріг очікується у 2013 році. Особлива увага буде приділятися автомобільним шляхам загальнодержавного значення та транспортній інфраструктурі в місцях зосередження туристичних, санаторно-курортних закладів області [9].

Таблиця 8 Довжина автомобільних доріг в розрізі по районах Закарпатської області /км/ [7]

Назва району	1990р.		1995р.		2000р.		2009р.		2010р.		2011р.	
	Заг. довж.	У т.ч. з тверд. покриттям	Заг. довж.	У т.ч. з тверд. покриттям	Заг. довж.	У т.ч. з тверд. покриттям	Заг. довж.	У т.ч. з тверд. покриттям	Заг. довж.	У т.ч. з тверд. покриттям	Заг. довж.	У т.ч. з тверд. покриттям
Берегівський	326	319	326	307	311	307	311	307	311	307	311	307
Великобerezнянський	190	181	190	181	183	179	183	179	182	179	182	179
Виноградівський	276	275	276	275	273	273	275	275	275	275	275	275
Воловецький	169	154	169	154	147	147	149	147	149	147	149	147
Іршавський	231	231	231	231	227	227	226	226	226	226	226	226
Міжгірський	250	250	250	250	242	241	241	241	241	241	241	241
Мукачівський	420	416	420	416	414	414	410	410	425	425	425	425
Перечинський	137	135	137	135	138	137	137	137	137	137	137	137
Рахівський	264	263	264	263	232	232	235	235	235	235	235	235
Свалявський	172	172	172	172	151	151	152	152	152	152	152	152
Тячівський	394	344	394	344	321	312	320	320	320	320	320	320
Ужгородський	359	358	359	358	346	346	350	350	350	350	350	350
Хустський	345	336	345	336	345	345	345	344	345	344	345	344

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Введення в експлуатацію житлових будівель, збільшення їх площі є безперечним показником зростання доходів, підвищення добробуту населення; з точки зору сільського (зеленого) туризму дає можливість населенню отримувати додатковий дохід, започатковувати власну справу в галузі індустрії

гостинності. Найбільша кількість житлових будівель відповідно до даних таблиці 9 було введено в експлуатацію у 2005р. Період світової економічної кризи 2008-2009рр. характеризується найменшим показником будівництва житла, однак тенденція 2010-2011рр. є позитивною.

Таблиця 9 Введення в експлуатацію житлових будівель Закарпатської області, (од.) [7]

№ з/п	Назва району	2005		2009		2010		2011	
		всього	у т.ч. у сільськ. місц-ті	всього	у т.ч. у сільськ. місц-ті	всього	у т.ч. у сільськ. місц-ті	всього	у т.ч. у сільськ. місц-ті
1.	Берегівський	103	67	17	12	57	30	47	26
2.	Великобerezнянський	24	7	2	1	16	9	25	11
3.	Виноградівський	92	20	32	5	104	58	73	30
4.	Воловецький	21	6	22	12	13	8	8	4

5.	Іршавський	93	63	30	23	94	86	107	98
6.	Міжгірський	14	8	19	9	18	13	33	24
7.	Мукачівський	155	54	108	38	211	72	223	103
8.	Перечинський	22	17	14	10	17	12	22	14
9.	Рахівський	61	26	42	14	83	33	65	36
10.	Свалявський	63	24	34	18	36	12	35	15
11.	Тячівський	177	87	177	99	386	235	175	106
12.	Ужгородський	152	79	100	60	243	190	320	186
13.	Хустський	185	106	62	39	122	110	104	64
	Всього:	1162	564	659	342	1400	868	1237	722

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

На думку багатьох спеціалістів, туристична галузь є катализатором соціально-економічного розвитку країни, джерелом отримання додаткового прибутку населення, створення нових робочих місць, поповнення бюджетів всіх рівнів. Мережа санаторно-курортних, туристично-рекреаційних, готельних

закладів області нараховує 357 об'єктів, з них: 32 оздоровчих об'єктів, 104 рекреаційних, 221 туристичний об'єкт, в яких можна розмістити 19,6 тис. осіб, що на 26% більш ніж у 2005 році. За період з 2005 по 2011 рік в області введено в експлуатацію 84 туристично-рекреаційних об'єктів.

Таблиця 10 Показники діяльності туристичних організацій Закарпатської області [7]

	2000р.	2005р.	2009р.	2010р.	2011р.
Кількість організацій, що мали ліцензію на здійснення туристичної діяльності, од	62	48	94	112	67
Кількість обслужених туристів, тис. осіб	145,0	63,8	56,3	52,1	57,0
У т.ч. за цілями відвідування:					
- службова, ділова поїздка, бізнес, навчання	56,0	20,3	14,7	11,4	9,0
- дозвілля, відпочинок	54,0	35,0	34,5	36,9	46,7
- лікування	1,0	0,6	0,2	0,1	0,1
- інші цілі	34,0	7,9	6,8	3,7	1,2
Із загальної кількості обслужених:					
- іноземні туристи	6,0	14,7	7,8	8,4	9,1
- діти та молодь до 28 років	35,0	17,3	15,2	12,5	11,9
Кількість туроднів наданих туристам, тис.	754,5	329,1	219,0	207,6	218,9
Обсяг наданих туристичних послуг, тис. грн., з них:	10519,7	22102,2	27418,1	28184,4	30688,6
- іноземним туристам	1662,1	4311,0	1530,8	2103,6	2338,8
- туристам, що виїжджали за кордон	1298,8	2776,6	7338,0	11079,0	10620,7
Витрати, пов'язані з наданням туристичних послуг, тис. грн.	10087,4	19918,8	25662,5	25873,1	26904,2
- іноземним туристам	3040,1	3577,3	1531,1	2089,3	1412,5
- туристам, що виїжджали за кордон	907,6	2104,0	6554,6	9977,7	9222,8

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Туристично-рекреаційна галузь Закарпаття має позитивну динаміку економічного розвитку: за I півріччя 2011р. у порівнянні з аналогічним періодом 2010р. обсяг наданих послуг зріс на 0,4% і склав 121,6 млн. грн. Відрахування туристичних закладів до державного та місцевого бюджетів у 2011р. склали 43 753,10 тис. грн. порівняно з 2010р. (35 773,40 тис. грн.) зросли на 20%.

На території Закарпатської області починаючи з 2011р. створено мережу туристично-інформаційних центрів, яка станом на 2012р. нараховує 15 Туристичних інформаційних центрів [14], основною метою яких є надання інформаційно-консультаційних

послуг про можливість відпочинку, природні, історико-культурні пам'ятки туристичних регіонів краю, тощо. Динаміка туристичних потоків області за період 2000-2011рр. є нерівномірною і характеризується значним спадом у період 2009-2011рр. порівняно з 2008р.

Розвиток і становлення туристичної галузі, сільського (зеленого) туризму зокрема, неможливий без охорони навколишнього середовища, збереження біологічних різновидів флори та фауни. Станом на 01.01.2012р. на території Закарпатської області зареєстровано: 1 біосферний заповідник, 2 регіональних ландшафтних парки, 3 національних

природних парки, 19 заказників загальнодержавного місцевого значення, 9 заповідних урочищ, 4 значення, 47 - місцевого значення, 9 пам'яток дендрологічні парки місцевого значення. природи загально державного значення, 329 -

Таблиця 11 Показники фінансово-господарської діяльності галузевих закладів Закарпатської області (санаторно-курортні, туристично-рекреаційні, готельні) за 2007–2011 рр. [7]

Рік	К-сть обл., чол.	Обсяг наданих послуг, тис. грн.	Відраховано до бюджетів, тис. грн.		Кошти, направлені на модернізацію, тис. грн.
			місцевий	державний	
2007р.	322 646	177 023,1	7 969,9	17 322,8	44 018,10
			25 292,7		
2008р.	431 485	249 355,1	10 421,6	24 607,7	34 897,9
			35 029,3		
2009р.	387 898	250 731,0	11 954,1	21 023,2	17 871,70
			32 977,3		
2010р.	322 128	273 017,1	14 089,1	21 684,3	13 435,7
			35 773,4		
2011р.	316 222	297 288,8	17 409,0	26 344,10	60 871,8
			43 753,1		

Таблиця 12 Аналіз туристичних потоків Закарпатської області 2000-2011рр. [7]

Рік	Кількість туристів обслуговуваних суб'єктами туристичної галузі Закарпатської обл. всього, ос.	Із загальної кількості туристів, осіб			Загальна кількість екскурсантів, ос.
		Іноземні туристи	Туристи, громадяни України, які виїжджали за кордон	Внутрішні туристи	
2000р.	144775	6411	97181	41183	58916
2001р.	71104	6542	20518	44044	53912
2002р.	77225	6708	16675	53842	62164
2003р.	91054	11339	13881	65834	67566
2004р.	52569	10112	5320	37137	52144
2005р.	63769	14728	7377	41691	45669
2006р.	69942	11726	10011	48205	50226
2007р.	72970	8985	11456	52529	44098
2008р.	76965	10735	12710	53520	54640
2009р.	56320	7761	9305	39254	28394
2010р.	52080	8425	11423	32232	22053
2011р.	57029	9096	10931	37002	16618

Джерело: матеріали Закарпатського обласного управління статистики

Таблиця 13 Охорона навколишнього середовища Закарпатської області [7]

Показники	2005р.	2009р.	2010р.	2011р.
Всього земель (територія), тис. га	1275,3	1275,3	1275,3	1275,3
у тому числі сільськогосподарські угіддя	454,3	452,6	452,0	451,7
ліси та інші лісовкриті площі	724,0	724,2	724,1	724,0
Заповідники і національні парки, од	3	3	4	4
Їх площа, тис. га	133,5	133,5	139,6	146,3
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього середовища, млн. грн.	17,2	2,9	9,9	8,4
Структура капітальних інвестицій в збереження біорізноманіття і середовища існування, %	4,9	20,2	9,4	2,4
Структура капітальних інвестицій в напрямки природоохоронної діяльності, %	0,1	18,5	16,1	25,6

ВИСНОВКИ

Сільський (зелений) туризм має особливості розвитку в різних регіонах, зумовлені природно-географічним положенням, кліматичними умовами, відмінністю інфраструктури, районною організацією тощо. Карпатський регіон характеризується наявністю багатой природно-ресурсної бази, високим культурно-

історичним потенціалом, вигідним географічним положенням. Аналіз соціально-економічних показників Закарпатської області свідчить про позитивні тенденції розвитку туристичної індустрії та сільського (зеленого) туризму зокрема, виявляє ряд проблем, які потребують вирішення на державному рівні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гапак Н.М. Соціально-економічний стан як параметр бізнесового клімату регіону // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2004. - №15. – С. 49-57.
2. Козоріз М.А. Фінансовий потенціал регіонів України: проблеми і оцінки його використання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2010_7_4/29.pdf
3. Молнар О.С., Кушнір Ю.Б., Важинський Ф.А. Передумови та стан розвитку сільського зеленого туризму на Закарпатті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_31/statti/2_15.htm
4. Лужанська Т.Ю., Махлинець С.С., Тебляшкіна Л.І. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи. Навчальний посібник / За редакцією д.т.н. професора Волошина І.М. – К.Кондор, 2008. – 385с.
5. Молитва у дереві: Дерев'яні церкви Закарпаття у творах Івана Шутева і Андрія Воробця: Альбом. – К.: Преса України, 2007. -152 с.
6. Токар П. Монографія. Нові реалії сучасних кордонів: соціолого-політологічний аналіз. – Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2008. – 320с.
7. Статистичний щорічник Закарпатської області 2011. – Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики, 2012. – 545 с.
8. Новини в Україні та світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/v-ukrayini-stalo-legshe-vesti-biznes.html>
9. Цап В. Закарпаття – безпрограшний варіант для інвестування // Закарпаття. Історія. Сучасність. Перспективи. – 2012. - №5. – С. 10-15.
10. Закон України "Про особисте селянське господарство" з змінами та доповненнями від 17 листопада 2005 року N 3108-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
11. Туристичний гід по Закарпаттю. Інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vkarpaty.in.ua>
12. Закарпатський туристичний інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakarpatyaturism.info/>
13. Співка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>

Одержано 03.04.2013р.